

Workshoprapport: Från källa till hav i Östersjöregionen

SIWI 18 Juni, 2018

Deltagare:

- Thomas Andersson, Internationella Enheten, Havs- och Vattenmyndigheten (HaV)
- Frank Zhang, Internationella Enheten, HaV
- Emil Rydin, Baltic Sea 2020
- Marc Klaus, Race for the Baltic
- Peter Wiwen-Nilsson, Race for the Baltic
- Ruth Mathews, SIWI
- Staffan Lund, SLU
- Lars Sonesten, SLU, samt ordförande i HELCOM Pressure Group
- Ottilia Thoresson, Director Baltic Ecoregion, WWF
- Anu Suonu, Coordinator Ecoregion Baltic, WWF
- Yar Shaher, Konsult, Vatten, klimat, plast

Sammanfattning av presentationer:

Välkommen, Lotta Samuelson, SIWI Swedish Water House.

Lotta hälsade välkommen till Stockholm International Water Institute, ett institut som arbetar för lösningar till globala vattenutmaningar. Workshopen arrangerades i samarbetet mellan Swedish Water House (SWH), en avdelning på SIWI som länkar svenska aktörer närmre till globala vattenfrågor, och [Action Platform for Source-to-Sea Management \(S2S Platform\)](#), ett globalt nätverk för främjar insatser för en mer integrerad land/flod/hav förvaltning för vilken SIWI agerar som ordförande och sekretariat. SWH arrangerar workshops och seminarier i angelägna vattenfrågor, samt samlar till tematiska "klustergrupper" där aktörer från olika sektorer utvecklar en vattenrelaterad fråga för förbättrat arbete i Sverige och/eller större svenskt engagemang i en angelägen global vattenfråga. Läs mer om SWHs arbete [här](#).

S2S – a concept and a platform, Birgitta Liss Lymer, S2S, SIWI

Birgitta beskrev det allvarliga miljötillståndet för många av världens floder och vattendrag, deltan, våtmarker, kuster och hav, i många fall som ett resultat av aktiviteter som sker uppströms från där miljöeffekterna visar sig. En del av dessa utmaningar beror på fristående förvaltning av färskvatten uppströms och kustvatten/marin nedströms. Vi behöver en bättre förståelse för systemet vi befinner oss i, de utmaningar vi har vad gäller säker tillgång till rent vatten, att balansera utveckling och miljöeffekter som sträcker sig ända ut i haven och hur vi kan koppla och därmed stärka nuvarande förvaltningssystem. SIWI har därför initierat en global plattform där aktörer med erfarenhet av att åtgärda dessa utmaningar för att tillsammans utbyta erfarenheter och utveckla förvaltningsmodeller, stimulera partnerskap och stärka implementering lokalt. Hon berättade om hur SIWI och S2S Plattformen arbetar med en källa-till-hav ansats för att möta dessa utmaningar. Läs mer på plattformens [hemsida](#).

HaV:s S2S strategi, Tomas Andersson, Internationella enheten, Havs och Vattenmyndigheten, HaV

Tomas berättade att HaVs ”från källa till hav” strategi fokuserar på sex processer:

- Samordning av havs- och vattenförvaltning
- Miljöbalksprövning
- Reglering
- Tillsynsvägledning
- Åtgärdsarbete
- International samverkan och internationella konventioner

För att lyckas med ansatsen krävs både politiska prioriteringar, ett tydligt och samstämmt regelverk (inkl ansvar), tillförlitliga och transparenta miljökvalitetsdata samt samverkan och dialog mellan intressenter och sektorer. Sveriges är progressivt som har integrerat sötvatten och havsförvaltningen i en myndighet, men utmaningar kvarstår eftersom man ändå inte har mandat över näringarna, exempelvis skogs- och jordbruksnäringarna som har stor påverkan på vattenkvalitet. Läs mer om HaVs källa till hav arbete [här](#).

Bordet runt; Erfarenheter och prioriteringar av ”källa till hav” ansatsen från deltagande organisationer

- Frank Zhang, HaV, berättade om myndighetens bilaterala arbete med Kina som syftar till hållbar vattenkraft genom en source-to-sea ansats. Det fyraåriga samarbetet sker genom ”China-Europe Water Platform” och syftar till att främja kunskap och bidra till en mer sammanhållen vatten- och havsförvaltning i Kina.
Kina har precis gått igenom stora strukturella reformer. Bland annat etablerades Ministry of Ecology and Environment mars i år, därunder ligger exempelvis näringsläckage och flera andra S2S-frågor. Kinas arbete med att förbättra vattenkvaliteten i Bohai Sea kommer att presenteras och jämföras med Östersjöarbetet vid ett seminarium i Kina i november.
- Emil Rydberg, Baltic 2020 informerade om stiftelsens arbete med att minska övergödningen i en havsvik på Värmdö, Björnöfjärden. I projektet har man dels fällt fosfor med aluminiumklorid vilket gav en omedelbar positiv effekt på vattenkvaliteten, med väsentligt förbättrat siktdjup. Dessutom har man identifierat de största källorna till övergödningen. Arbetet kan ses som ett mycket lokalt ”källa-till-hav”-projekt i liten skala. Projektet visar tydliga brister i tillsynen av nedsmutsande verksamheter (avlopp, jordbruksfastigheter, hästhållning etc) – och i kunskap (vilka åtgärder är kostnadseffektiva och var ska man förlägga dem?) Slutsatser och resultat finns sammanställda på [Baltic 2020 hemsida](#).
- Marc Klaus, Race for the Baltic gav en orientering om stiftelsens projekt ”Baltic Sea City Accelerator” som arbetat med 12 kommuner i 4 länder runt Östersjön för att kartlägga och skapa socio-ekonomiska fördelar med renare vatten i Östersjön och dess avrinningsområde. Kommunerna har upprättat ”Blå strategier” där åtgärder med god potential att ge både socioekonomiska och vattenkvalitetvinster har identifierats, och investeringsplaner upprättats. I samband med dessa planer och strategier började kommunerna själva att fundera på sambanden uppströms och nedströms, och identifierade behovet av dialog med sina grannkommuner för samordning av åtgärder, insatser och investeringar. Programmet tittar även på hur man kan dela mera information mellan olika kommuner (och invånare) runt Östersjön. Race for the Baltic har ju en stor frihetsgrad.
- Yar Shaher, fristående konsult, berättade om sitt eget initiativ att kartlägga kunskapsläget i klimat och plastområdet. Hans företag ställer frågorna till olika myndigheter, universitet och

organisationer om vi har rätt kunskap, och hur kan vi bäst baserat på den kunskapen minska mikro-plast och dess skador? Vilken plast är mest hållbar?

- [Staffan Lund, Sveriges Lantbruksuniversitet, SLU](#), beskrev att universitetet försöker knyta samman lantbruksfrågor från "källa till hav". Vattenfrågorna anses centrala och en vattenkoordinator anställdes i början av året; Sara Gräslund. Staffan själv arbetar med jordbrukets näringsanvändning och dess effekter på Östersjön och för att få rätt åtgärder på rätt plats, för största kostnadseffektivitet. Arbetar nu med att knyta samman satellit-markdata. En av universitetets institutioner har inlett forskning i ledarskapets betydelse för att lösa miljöfrågor. Det räcker inte att veta vad man ska göra, när och hur, utan också hur man ska leda processer och hur man går från pilotprojekt till mer storskaliga aktiviteter.
- [Lars Sonesten, SLU](#), ansvarar för Sveriges nationella beräkningar av näringsläckage till havsvattnet, en årlig rapportering som baseras på provtagning från flodmynningar. Lars är dessutom ordförande för "[HELCOM Pressure Group](#)" – en sammanslagning av tidigare "LAND" och "LOAD" grupperna. Pressure ger teknisk vägledning i hur man kan minska belastningen av näringsämnen och farliga ämnen i Östersjön, från diffusa- och punktkällor. Dessutom gör gruppen periodvisa uppföljningar av implementering och effekt av åtgärderna för att minska belastningen på Östersjön, åtgärder och mål som alla länder runt Östersjön har undertecknat i Helcom Baltic Sea Action Plan.
- [Ottilia Thoreson, WWF](#), arbetar med ett källa-till-hav-perspektiv i Östersjöregionen, genom "[Baltic Ecoregion Programme](#)". Förutom generellt arbetet med havsförvaltning, fiske och övergödning (jordbruk) drivs även fältprojekt för att främja "best practices", konsumtionsfrågor (köttguide till konsumenter) och policies (observatör i HELCOM, lobbyarbete i Bryssel). WWF tittar också på om samarbetet med H&M för att främja deras vattenarbete kan utvidgas till H&M och även andra företag vad gäller övergödning i Östersjön. "Baltic Sea Farmer of the Year Award" är en årlig utnämning där jordbrukare som gör proaktiva och effektiva åtgärder för att minska näringsbelastningen till vatten från sina gårdar uppmärksammas och belönas. Genom samarbete med organisationen "Coalition Clean Baltic" sprids initiativet till Belarus och andra uppströms länder.
- [Lotta Samuelson, SIWI Swedish Water House](#), introducerade projektet "[Baltic Sea Pioneers](#)", ett samarbetsprojekt mellan SWH och Race for the Baltic som initialt tittade på möjligheten att harmonisera rapportering av vattenkvalitetsdata i Östersjöregionen. Under projektets gång ändrades fokus till att undersöka intresse och nytta av starkare dialog och informationsutbyte mellan kommuner och HELCOM. Flera fördelar identifierades, bland annat kan medvetenheten om den regionala kopplingen mellan kommunernas arbete och Östersjöns öka både medborgares och politikernas engagemang och långsiktiga åtaganden. Kommunerna kan också få vägledning om vilka åtgärder som bedöms vara kostnadseffektiva och framgångsrika. Helcom i sin tur kan få bättre återkoppling om vilka åtgärder som ger bäst effekt i olika regioner och under olika förutsättningar.

Diskussion; Behov och relevans för samverkan och gemensamt arbete

I grupper diskuterades om det finns bra exempel på S2S förvaltning i Sveriges/Östersjön som vi kan inspireras av och om vi kan arbeta tillsammans för att stärka och sprida dess. Vad fungerar bra i regionen, vilka är utmaningarna, hur skulle vi kunna samarbeta och vad skulle vi kunna åstadkomma med gemensamma ansträngningar?

Vad är bra i Sveriges/Östersjöns S2S förvaltning idag.

- Sveriges Havs- och Vattenmyndighet är en av få myndigheter i världen där marin och sötvattenförvaltningen ligger i samma myndighet.

- Vi har på vissa områden bra miljöövervakningssystem, framför allt för industri, reningsverk – men övervakning av jordbruket/skogsbruk är begränsad. Enkla åtgärder som rådgivning och utbildning skulle göra stor skillnad. Mer mätning, uppföljning, tillsyn behövs
- Återvinning av näringsämnen – en komplex fråga som många arbetar med, exempelvis arbetar HELCOM på en strategi för hur arbetet med att minska utsläpp och återvinna näring som redan kommit till vatten. Än så länge ligger Sverige, Finland, Danmark längst fram i åtgärder. I Sverige ansvarar SLU för mätning och , utvärdering av näringsämnen i vatten. Testar och föreslår även åtgärder men det är svårt eftersom olika åtgärder fungerar olika under olika förutsättningar. Identifiering av typområden skulle kunna bidra till bättre vägledning.

Vilka är utmaningarna?

- Även fast vi har en svensk Havs- och vattenmyndighet så ansvarar olika avdelningar för sötvatten respektive marin förvaltning, exempelvis för EUs Marina och Vattendirektiven. Förvaltning av landbaserad/gröna frågor som påverkar vattenkvaliteten och flöden ligger på andra myndigheter, exempelvis Hav/SKS/JV/. Integrationen fungerar delvis på departementsnivå, men ändå ligger ansvaret för näringarna på Näringsdepartementet medan miljöfrågorna ligger på Miljödepartementet.
- Kommuner och andra lokala aktörer har ofta god kunskap om utsläppskällor men begränsad information om vilka åtgärder för att minska dessa som är mest kostnadseffektiva.
- Informationsflödet mellan lokala, nationella och regionala (HELCOM) myndigheter är begränsat.

Vilka samarbetsområden/aktiviteter kan vara relevanta för att stärka vattenförvaltningen i regionen?

Det är viktigt att identifiera mervärdet för samverkande aktörer att delta i en ny process. Tydliga målsättningar behöver formuleras som berikar nuvarande processer. För att en ny konstellation ska vara intressant är det bra med nya aktörer som inte deltar i andra Östersjösammanhang och aktiviteter eller processer som kompletterar andra pågående aktiviteter och processer effektivt.

Följande samverkansområden skulle kunna ha möjlighet till detta:

1. Förbättra informationsflöden och utbyte av information om effektiva åtgärder för att minska föroreningar och näringsämnen samt stimulera lokalt engagemang.

- Det finns ett behov av att kanalisera kunskap och information top down och bottom-up. Vilka åtgärder görs för att förbättra vattenkvalitet och vilken är effekten av dessa? Hur får vi information och kunskap att flöda mellan olika nivåer av myndigheter och samhällssektorer? Visst informationsbyte finns inom länder, men också viktigt att jämbördiga aktörer i olika länder får en chans att utbyta erfarenheter.
- Praktiker och lokala myndigheter behöver enklare och effektivare kunna ta del av och använda sig av kända best practices genom att tillhandahålla en samlad bild av status, föroreningskällor och best practices. Sprida kunskap och erfarenheter från forskning, NGO projekt, aktiviteter som exempelvis Greppa Näringen och "WWF Farmer of the Year", inom och mellan länder.
- Det behövs ett ökat lokalt engagemang hos medborgare och näringsliv för behövs för att mer effektivt uppnå satta miljömål för sötvatten och hav. Medborgare kan sätta press på politiker och NGOs och lokala aktörer är också viktiga som pådrivare av aktiviteter och resultat nationellt och regionalt (ex påtryckning på nationella representanter i HELCOMs grupper (Heads of Delegations, HODs).
- Mycket kunskap finns centralt och regionalt - men är otillräcklig lokalt. Lätt tillgängliga och attraktiva informationsplattformar behövs som möjliggör kontakt och utbyte mellan lokala aktörer – exempelvis kommuner.

2. Testa kostnadseffektiva åtgärder för att minska föroreningar och näringsbelastning i Östersjön.

Det är viktigt med en pedagogisk, strukturerad ansats i vattenkvalitetarbetet. SLU sammanställer kostnadseffektiva åtgärder för olika klimatförhållanden. Dessa skulle kunna sammanställas och testas i ett pilotprojekt, med medel från EU, gärna lett av HELCOM. Vattenmyndigheterna är svenska nyckelspelare i S2S perspektivet och är viktiga att få med. Det är viktigt att ha hela belastningsbilden klart innan man börjar arbetet och projektet skulle starta med att etablera status för några vattenområden samt de främsta föroreningskällorna. Nästa steg är att sätta upp realistiska mål, mätbara målsättningar för vattenkvaliteten i områden.

3. Koppla EUs Vattendirektiv till S2S ansatsen och stöd samverkan mellan aktörer från källa till hav.

Hur kopplar man ett holistiskt källa-till-hav-tänkande till EUs Vattendirektiv? För närvarande finns en risk för att målen urvattnas i de river basin management plans som snart kommer ut och att S2S prioriteringar såsom minskade nedströms belastningar är i farozonen. Hur kan man stödja en bättre samverkan mellan aktörer i avrinningsområden och de nedströms, runt Östersjön.?

4. En S2S ansats som kombinerar regional utveckling med vattenvårdsarbetet

De senaste årens behov av hushållande med vattenresurser i många delar av Östersjöregionen pekar på behovet av att stärka kopplingarna mellan regional utveckling och vattenvårdsarbete. Det vore intressant med ett forum där man kan koppla samman aktörer som vanligtvis inte har så mycket kontakt, för att komplettera politiska processer, öka kunskapen om vattenförvaltningsåtgärder bland olika nyckelaktörer, integrera vattenhushållning och vattenkvalitet i regionala utvecklingsplaner och få till stånd lösningar som bidrar till både regional utveckling och vattenvårdsarbete. Viktiga aktörer vore regionernas samarbetsorgan för utveckling och vattenmyndigheterna. Ytterligare nyckelaktörer bör tittas närmare på – eventuellt bör man inkludera aktörer från hela Östersjöregionen. Ett samarbete mellan sådana aktörer behöver ett konkret syfte, kanske vad gäller påverkan av en pågående process, eller utveckling av någon form av planeringsstöd. Då skulle man kunna få med sig viktiga aktörer och kanske även få till stånd spin-off projekt. Denna typ av samarbete passar väl in som projekt inom EU strategin.

5. Involvera privata sektorn för att bidra till S2S lösningar i Östersjöregionen

Ett intressant område vore att arbeta med en Water Stewardship ansats med fokus på kväve och fosfor för att få till stånd lösningar med privata sektorn för att reducera näringsläckage till Östersjön. WWF har börjat att utveckla och driva hållbara blå ekonomi principer. Utvecklingsarbete pågår inom WWF, men ännu inga konkreta aktiviteter. Länk till WWF:s hållbara blåekonomi principer: http://wwf.panda.org/knowledge_hub/where_we_work/baltic/solution/integrated_ocean_management/